

A vallás- és közoktatásügyi miniszter XXVII. jelentése.

(A felső- és középoktatás.)

Ez a jelentés az 1896—97. isk. évről nagyobb eltéréseket a XXVI. jelentés adataitól nem mutat. De a lassu és fokozatos haladás jelei itt-amott mutatkoznak. Ezekre a múlt évi adatokkal való összehasonlítás által rá fogunk mutatni. Legérdekesebb és legtanúságosabb része a népoktatásról szóló. Némelyekben elszomorító, másokban reményt nyújt. A már régóta szőnyegen levő *nemzetiségi* és a csak legújában felvetődött *agrár-socialis* kérdés, melyek a magyarság és vitalis érdekeink szempontjából elsőrendű és fontosságú kérdések, éppen a népiskolai oktatás kérdésével állanak véleményünk szerint rendkívül közeli és lényeges vonatkozásban. S ezért míg egyfelől elfogadjuk a párhuzamos államosítás gondolatát, másfelől inkább szeretnők, ha idegen nyelvű területeken a népiskola államosítása sokkal gyorsabb ütemben történnék. Ez a kérdés azonban nem tartozik ezikkünk körébe, csak éppen érinteni akartuk.

A jelentés a már megszokott 8 szakaszban nagy gondal összeállított statisztikai adatokat közöl. Minket most a III. és IV. szakasz érdekel.

Az országos közoktatási tanács újjászerveztetett, még pedig nagyon liberalis irányban, mert a tankönyvbírálatok alól fölmentetett. Szervezeti és tantervi munkálatok utaltattak körébe, melyeknek: a középiskolai tantervek revisioja, melyre ez évben munkásságának súlypontja esett, az osztatlan népiskola tantervének részletes kidolgozása, a tanítóképző-intézeti tantervekhez készitendő utasítások s a polgári iskola reformja.

A felsőbb tanintézetekről szóló részben közli a jelentés az általános érdekű rendeleteket, melyeknek egyikéről-másikáról már megemlékeztünk. Nagyjelentőségű esemény az 1897. XXV. t.-ez. megalkotása, mely építkezésekre 5,200,000 koronát engedélyez. Ebből új műegyetem és a kolozsvári országos Karolina kórház helyett új kórház épittetik. Nevezetes mozzanat továbbá a *University extension* ügyében kiadott rendelet, mely bizonyítja, hogy miniszterünk figyelme mindenre kiterjed, a mi a közműveltséget valamiképen előmozdítani hivatva van. A *University extension* főleg Angolországban, de általában az egész nyugaton már régóta terjeszti az ismereteket; nálunk

is az lesz a célja, hogy tudományos színvonalon tartott rendszeres előadások által az iskola kötelékébe tartozó nagyközönség culturalis igényeit kielégitse. Ez év eseménye az a rendelet is, melylyel theologiai intézetünk növendékei heti 10 óra hallgatásának engedélyezésével az egyetem rendes hallgatói közé bocsáttattak.

A budapesti tud.-egyetemen működött 187 tanár, 44 tanársegéd és 94 gyakornok. Hallgató volt a téli semesterben 4741, 334-gyel több, mint a mult évben, a nyáriban 4330, 291-gyel több, mint a mult évben. Ezek között unitárius volt 13. Az egyetemi könyvtár szaporodott 2389 kötettel, 1891 apró nyomtatvánnyal, jelenlegi állománya 217,752 mű, 37,147 apró nyomtatvány, 1606 darab és 439 kötet kézirat. Az egyetem költségeire fordított 860,850 frt. A középiskolai tanárképző intézetnek volt 90 tagja, a mult évben 126, mi jelentékeny esést mutat. Kiadatott 62 tanári oklevél.

A kolozsvári tud. egyetemen működött 71 tanár. 19 tanársegéd. Hallgató volt a téli semesterben 795, a nyáriban 726, a mult évben csak 673. Unitárius volt a téli semesterben 46, a nyáriban 43. Ezek között van egy felekezeten kívüli is! Az egyetemi könyvtárra kiadatott 7466 frt, gyarapodás 3020 darab, jelenlegi állománya 40729 kötet, 13444 doktori dissertatio. Az egyetem szükségleteire fordított 341885 frt. A tanárképző intézetnek volt 115 tagja, a mult évben 87. Unitárius volt 8. Tanári oklevél kiadatott 34.

A kir. József műegyetemen működött 64 tanár, 37 tanársegéd. Hallgatóinak száma a téli semesterben 1299, a mult évben volt 1136, a nyáriban 1120, a mult évben volt 978. Középiskolából ment 437 hallgató, 232 gymnasiumból, 205 reáliskolából. Unitárius volt 1.

A hittani intézeteket illető adatok csaknem teljesen egyeznek a mult évekkel, de azt fel kell említenünk, hogy *az összes hittelkezetek theologiai növendékeinek száma* — kivéve az unitáriusokat — *csökkenést mutat.* Nálunk a mult évben volt 9, most 10 hallgató. Az összes theologusok száma a mult évben 1645, most 1589.

A jogakadémiák adatait mellőzzük, csak azt emlíjük, hogy a minister a vizsgálatok rendszerén javítani próbál.

A középiskolai részről szóló szakasz elején a jelentés a *tanárkérdéssel* foglalkozik. Ez elsőrendű kérdés. „Mert ha a középoktatást összes vonatkozásaiban tekintjük, a tanárképzés területén merülnek fel ez idő szerint a legmессzebbre kiható és legnehezebben megoldható feladatok nemesak hazánkban, hanem az összes mivelt államokban.“ A *tanárhiány* kérdése egy féltized óta állandóan kísért, mert „a kiképzett tanárok száma nem áll arányban a rendkívüli viszonyokból eredő rendkívüli szükséglettel.“ A baj elhárítására történt az Eötvös-collegium felállítása s „a kolozsvári protestáns tanárképző intézet“ (?) létesítése. Itt az erdélyrészi ev. ref. egyházkerület theol. facultását kell érteni, mely bölesészeti hallgatóknak olesó árban intézeti benlakást és convictust biztosít.

Nagyjelentőségű a *tanárképzés* kérdése, melyről már régebben

tudjuk a minister felfogását, hogy az *az egyetem feladatai közé tartozik*, mert az egyetem tudós munkája s a tanárképzés hivatásszerű feladata fedi, keresztezi egymást. Ezért a budapesti tanárképzőt úgy kívánna újjászervezni, hogy az intézetnek határozottabb, szilárdabb kerete legyen, hogy a tanárjelöltek megállított programm és tervszerű tanulmányi menet keretében találják meg szakmájuknak bevezető, összefoglaló és áttekintő ismertetését. Harmadszor oly erőket kíván odaállítani, kik az előadásokat a tanárjelöltek külön hívataása szempontjából bővebben feldolgozzák s kiegészítsék. A tanárképzés szolgálatában áll továbbá *tanároknak és tanárjelölteknek külföldre való kiküldése, a szünidei rendkívüli szaktanfolyamok, tudományos kézükönyvek készíttése, ösztöndíjak szaporítása.*

Új épületet kapott 16 középiskola, melyek részben már készen vannak, részben épülőben. Nem állami középiskolák segélyezésére fordítottatott 394 ezer frt, 1884-től kezdve mostanig összesen 2 millió frt. A változott viszonyok szerint 11 intézetnek régibb szerződése megújítatott. Beruházási költségekre nem állami intézetek 1886-tól fogva félmillió frtot kaptak.

A középiskolák száma 191. Ezek közül 158 gymnasium, 33 reáliskola. Teljes, azaz nyolcz osztályu középiskola 129. A tanulók száma 56,946, a mult évben 55,367. tehát 2·8%-kal több a mult évinél. A tanév végén volt 53,157 tanuló, a beiratkozottak 93·2%-a. Az osztályok száma 1438, a múlt évben 1425. Párhuzamos osztály volt 137. Legtöbb tanuló róm. kath. (23.087), második helyen állnak az izraeliták (17.647)! Magyar anyanyelvű volt 75·1%, magyarul tudott 98%. Mindenből jelest kapott 6%, elégtelenül tanult 22%. Tanerők száma 3454. Rendes tanárok száma 1904, helyettes tanároké 344. Helyiség volt 6030. A tanszerek száma 2 millió, ugyanannyi a könyvek száma is. A középiskolák összes vagyona 31 és fél millió volt. Bevétel 7 millió 175 ezer. Ugyanannyi volt a kiadás is.

Állítatott egy új gymnasium s államosítottatott 4; tehát az állami gymnasiumok száma szaporodott 5-tel. Az összes tanulók 82%-a gymnasiumba, 18%-a reáliskolába iratkozott be. 10.000 gymn. tanulóra esett 2193 reáliskolai, a mult évben 2218. Unitárius tanuló középiskolába beiratkozott 471. Év végén volt 395, ezek közül 375 gymnasiumban, 20 reáliskolában. A jó magaviseletűek száma a gymnasiumban 73·9%, a reáliskolában 62·7%. „Valószínű tehát, hogy a gymnasiumot jóval fegyelmezhetőbb elemek keresik fel, mint a reáliskolát“. A ministeri jelentés egy pár év óta a magaviselet tekintetében mindíg ez eredményre jut.

Hunter Tamás emlékezete.

Hunter Tamás unitárius lelkész f. évi mártius 24-én hosszas szenvedés után 80 éves korában Sidmouth-ban elhunyt. E szomoru hírt közölte az Inquirer április 2-iki száma. Bizonyára, mindnyájunknak, a kik Londonban létünk alatt az ő szivességét és jóságát élveztük, fájó érzések keletkeznek lelkünkben e hír olvasásakor.

Hunter Tamás Cairncastle-ben, Irlandban született.

Atyja hasznobérlő volt. Miután tanulmányait Belfastban elvégezte, a theologiai pályára ment. 1843-ban lett pap. Papi hivatalát 1864-ig folytatta. Hunter nem volt feltűnő szónok, de magas és szellemes beszédeivel foglalkoztatni tudta mivel hallgatóit. A papi hivatalt mindig magasabb szempontból tekintette. Megnyerő modoráért, szerénysége és jó sziveért hallgatói nagyon szerették. 1865-ben a dr. William-könyvtárnál a könyvtárnoki állás üresedésbe jövéen, Huntert választották meg könyvtárnoknak, mely állást 1885-ig viselt. E könyvtárt dr. William alapította protestáns papok és tanulók részére. Hunter, mint az irodalom kedvelője, itt megtalálta a hajlamának leginkább megfelelő munkakört. Gyakran mondogatta, hogy egy könyvtár felér egy egyetemmel azoknak, a kik azt használni tudják. Különösen nagy gyönyörűségét találta abban, hogy a tanuló ifjúságnak a könyvek kijelölésében utmutatóul szolgáljon. Mikor könyvtárnoki állásáról lemondott, a felügyelő bizottság méltányló elismerését fejezte ki hasznos szolgálataiért, s anyagi jutalomban is részesítette.

Ezután Irlandba vonult vissza, s Sidmouth tengerparti városban töltötte élete utolsó éveit. Mint mivel és tudós ember a városban kiváló tiszteletben részesült, a melynek ügyei iránt melegen érdeklődött.

Marshall az ő régi barátja vallási nézeteiről jellemzőleg írja, hogy „ő meggyőződésében határozottan unitárius volt, de hittani spekulációkkal és a dogmatikai theologia kérdéseivel nem törődött“. Az „ulsteri“ szabadelvű presbyterianusok között született és nőtt fel és egyik példányképe volt a puritán presbyterianus papoknak. A felekezetieskedést azonban nem pártolta. Mikor Londonban lakott Stopford Brooke, előbb anglikán, azután unitárius lelkésznek volt rendes hallgatója. Vallása lényegileg szellemi vallás volt, mely a szivben gyökeredzik és a gyakorlati erkölcsösségben nyilvánul. Családi nevét fia, Hunter Bernát fogja fentartani, a ki Kelet-Indiában katonai orvos.